Hal Luqa ma' Andrija
B'rabta ta' ħames sekli.
Maż-żmien hawn imrobbija
In-nies taħt dell il-Knisja.

35 Sena ilu – l-Air Malta tibda t-titjiriet tagħha

minn Richard J. Caruana
© 2009

L-istorja tal-Air Malta bdiet fl-1971 meta l-Gvern Malti daħal f'negozjati ma' numru ta' linji tal-ajru bl-intenzjoni li titwaqqaf linja nazzjonali Maltija. Għalkemm għal xi żmien deher li l-Pan Am Amerikana tista' toffri l-aħjar kundizzjonijiet, kienet il-Pakistan International Airways (PIA) li ntgħażlet, għal diversi raġunijiet. Dan għaliex, fost l-oħrajn, setgħet toħroġ bl-aħjar offerta billi kien għad kif spiċċalha x-xogħol li kienet tagħmel fil-Pakistan tal-Lvant minn mindu dan sar indipendenti, bħala l-Bangladesh. Kellha ajruplani u ekwipaġġi aktar milli kellha bżonn, u kien jeħtieħ li ssib fejn tħaddimhom.[1]

Il-Gvern Malti żamm 51 fil-mija tal-iqsma, waqt li l-PIA investiet 20 fil-mija. Parti mill-kumplament ingħatat lill-Malta Airlines,[2] li ċediet xi tagħmir li kienet tuża fl-ajruport, waqt li l-Malta Aviation Services Ltd[3] ingħatat qasam nominali għall-istess raġuni.[4]

L-Air Malta Co. Ltd ġiet irreġistrata fil-31 ta' Marzu, 1973, u John Mizzi inħatar bħala l-ewwel *chairman* f'Mejju tal-istess sena. F'Ġunju, postu ħadu Albert Mizzi. Il-PIA bagħtet nies tagħha biex jagħmlu xogħol f'ħafna oqsma fejn il-Maltin ma kellhomx esperjenza: piloti, inġiniera u anki nies f'ħatriet amministrattivi. Min-naħa tagħha, l-Air Malta bagħtet in-nies tagħha l-Pakistan għat-taħriġ, u waslet fi ftehim mal-British European Airways

L-ewwel ajruplan tal-Air Malta, AP-AMG, mikri mingħand il-Pakistan International Airlines, u li wasal Malta fid-29 ta'Marzu 1974, jumejn qabel mal-linja tal-ajru nazzjonali inawgurat it-titjiriet tagħha. Ħames snin wara, dan l-ajruplan inxtara u ġie r-reġistrat fuq ir-Reġistru Ċivili Malta bħala 9H-AAM

(BEA) din tibqa' tagħti s-servizz tagħha bit-Trident f'isimha.[5]

Eżatt sena wara li ġiet iffurmata, l-Air Malta għamlet l-ewwel titjira tagħha. Wara t-tberik tal-ajruplan minn Mons Arċisqof Mikiel Gonzi, KM108 telqet lejn Ruma fl-1 ta' April, 1974. Jumejn qabel dan l-avveniment, kienu waslu fl-ajruport ta' Ħal Luqa l-ewwel Boeing 720-040B,[6] u l-għada wasal it-tieni wieħed,[7] it-tnejn miżbugħa bil-kuluri tal-kumpanija nazzjonali Maltija. Kien jonqoshom biss il-bnadar Maltin ħdejn il-biebien ta' quddiem, u dawn inżebgħu filgħaxija tal-31 ta' Marzu. Għalkemm dawn kienu t-tnejn mikrija minghand il-PIA, inżamm id-dritt li, jekk irid, il-Gvern ikun jista' jixtirhom. Fil-fatt hekk sar fil-31 ta' Marzu 1979.[8]

Fl-ewwel sena tagħha, l-Air Malta ġarret 'l fuq minn 160,000 passiġġier fuq ir-rottot ta' Londra, Manchester, Birmingham, Ruma, Frankfurt, Pariġi u Tripli. Għas-sajf tal-1975 kriet ajruplan ieħor, BAC-111-530FX mingħand il-British Caledonian u għall-istaġun sajfi tas-sena ta' wara kriet Boeing 727-173C mingħand il-World Airways. Fl-1979, minbarra ż-żewġ ajruplani mikrija mingħand il-PIA, l-Air Malta kienet diġà xtrat ukoll Boeing 720B ieħor mingħand il-Western Airlines tal-Amerika,[9] minn fejn xtrat tnejn oħra f'April-Mejju 1979.[10]

F'April 1981 wasal l-ewwel minn tliet Boeing 737-2K mikrija minn Transavia waqt li fit-12 ta' Marzu 1983, wasal l-ewwel ajruplan mixtri mill-Air Malta direttament mill-fabbrika, li kellhom dehra ġdida fid-disinn tal-kuluri.[11] Ma' dawn kien hemm ordnati tnejn oħra li waslu ftit ġimgħat wara, u tlieta oħra li kellhom jaslu fl-1987. Magħhom daħlet ukoll id-drawwa li l-ajruplani jissemmew għal Gran Mastri.[12] Il-Boeing 720 beda jiġi rtirat minn fuq il-linja fl-1981, u meta 9H-AAO tar għall-aħħar darba fit-28 ta' Novembru 1989, kienet ukoll l-aħħar titjira tat-tip tiegħu fid-dinja.

Iż-żjieda ta' passiġġieri fix-xhur tas-sajf kien jirrikjedi l-kiri ta' ajruplani mingħand kumpaniji oħra, bl-aktar tip popolari jkun il-Boeing 727. Għall-ewwel darba fl-istorja tagħha, l-Air Malta biddlet il-kumpanija ta' minn fejn kienet xtrat l-ajruplani tagħha, għax fil-31 ta' Awissu 1990 wasal l-ewwel Airbus A320-211.[13] Kienet qabża sew fil-kwalità ta' ajruplan, kif ukoll fin-numru ta' passiġġieri li seta' jġorr. Daħlet fis-seħħ disinn ta' kolorazzjoni totalment ġdida.

Bejn Ottubru 1992 u Mejju 1994, l-Air Malta operat l-uniku ajruplan bl-iskrejjen li qatt kellha, British Aerospace ATP, mikri mingħand SATA Air Azores. F'Mejju 1993 waslu Malta tliet Boeing 737-3Y5 ġodda.[14] F'dik is-sena, wkoll, kien hemm bidla fit-tmexxija tal-kumpanija, meta f'Mejju, Joe N. Tabone laħaq *chairman* minflok Albert Mizzi.

Is-sena ta' wara, il-kumpanija xtrat erba' Avro RJ70, akkwist li ma tantx irnexxa.[15] M'għaddiex ħafna żmien li nstab li xejn ma kienu adaddati għax-xogħol li kellha l-Air Malta. Fil-fatt, mill-1997 dawn inkrew lill-Azzurra Air, li tagħha l-Air Malta kellha 49.9 fil-mija. Minn dak iż-żmien 'l hawn, il-kumpanija ma xtratx ajruplani, għalkemm kriet numru ta' Boeing u Airbus biex taqdi d-dmirijiet tagħha. Tabone spiċċa mit-tmexxija tal-kumpanija f'Settembru 1996, u t-tielet *chairman* tal-kumpanija, Louis Grech, ġie appuntat f'Settembru 1997.

F'Marzu 1983, l-Air Malta rċeviet tliet ajruplani ġodda li kienet ordnat mingħand il-Boeing. Din kienet l-ewwel darba li l-kumpanija nazzjonali ordnat ajruplani ġodda għaliha. 9H-ABC huwa Boeing 737-2Y5A li dam jopera sakemm inbiegħ lil Air New Zealand, u telaq minn Malta fis-16 ta' Diċembru 1994

L-ewwel Airbus għall-Air Malta kien 9B-ABP li hawn jidher tielaq mill-ajruport ta' Pariġi biex ikun ikkunsinnat lill-kumpanija nazzjonali Maltija

Is-suċċess tal-Air Malta bħala linja tal-ajru ma kienx jinkiseb li kieku ma kinitx il-ħila tal-Maltin li ħadu posthom f'kull qasam tal-operat. Minbarra piloti u ekwipaġġi kwalifikati, il-kumpanija rnexxiela twaqqaf ċentru ta' manutenzjoni u tiswija li ġie ppremjat kemm-il darba b'ċertifikazzjonijiet mill-aqwa. Minbarra hekk, hija topera kumpanija sussidjarja li bdiet toffri servizz bil-helicopter bejn Malta u Għawdex f'Ġunju 1990. Il-Malta Air Charter għandha żewġ Mil-8, li wieħed minnhom għamel żmien iġorr l-isem 'Cittadella'. Wara ħafna skemi differenti, il-*helicopters* tal-Malta Air Charter ingħataw dehra ġdida fl-2000.[16]

Fl-2001, il-flotta tal-Air Malta kienet magħmula minn tliet tipi ta' ajruplani, l-Airbus A320, Boeing 737-200, u Boeing 737-300. Fl-istess sena, il-kumpanija ġarret 1,775,883 passiġġier, 210,000 aktar mis-sena ta' qabel. Fil-preżent, Lawrence Zammit huwa ċ-chairman u l-Air Malta għanda flotta ta' ħames Airbus A319-112 (9H-AEG-Mdina; 9H-AEH-Floriana; 9H-AEJ-San Pawl il-Baħar, 9H-AEL-Marsaxlokk; 9H-AEM-Birgu) kif ukoll seba' Airbus A320-214 (9H-AEF-Valletta; 9H-AEI-Rabat Citta Vittoria; 9H-AEK-San Ġiljan; 9H-AEN-Bormla; 9H-AEO-Isla Città Invicta; 9H-AEP-Nadur; 9H-AEQ-Tarxien).

[1] Robin Zammit, "Air Malta plc, A story of flying colours", *Airliners in Malta*, David Spiteri Staines Editur, Malta, 2000
[2] 20 fil-mija tal-bqija tal-iqsma
[3] Kumpanija ta' Cassar & Cooper
[4] 1 fil-mija tal-bqija tal-iqsma
[5] Richard J. Caruana, *History of Aviation in Malta*, serje ta' taħdidiet fuq ir-radju ta' Voice of the Mediterranean, 1999, mhux ippublikata
[6] Reġistrazzjoni AP-AMG (sar 9H-AAM meta nxtara mill-kumpanija)
[7] Reġistrazzjoni AP-AMJ (sar 9H-AAN meta nxtara mill-kumpanija)
[8] John Visanich, "Air Malta's Fleet Since 1974", *Malta Flypast N° 2*, Malta Aviation Museum Association, Malta, 1998
[9] Reġistrazzjoni: 9H-AAK
[10] Reġistrazzjonijiet: 9H-AAL, 9H-AAO
[11] It-tliet Boeings tal-1983 kienu rreġistrati 9H-ABA (Manuel de Vilhena), 9H-ABB (Philippe Viliers de L'Isle Adam) u 9H-ABC (Claude de la Sengle)
[12] It-tliet Boeings tal-1987 kienu rreġistrati 9H-ABE (Alof de Wignacourt), 9H-ABF (Manuel Pinto) u 9H-ABG (Jean de la Valette)
[13] Reġistrazzjoni: 9H-ABQ
[14] Reġistrazzjonijiet: 9H-ABR (Juan De Homedes), 9H-ABS (Antoine de Paule), 9H-ABT (Ferdinand von Hompesch)
[15] Reġistrazzjonijiet: 9H-ACM (Philippe Viliers de L'Isle Adam), 9H-ACN (Antonio Manuel de Vilhena), 9H-ACO (Claude de la Sengle) u 9H-ACP (Jean de la Valette)
[16] Fuq disinn ta' Richard J. Caruana